

УДК [94:328.1/.3](44:477)"1990/1996"(062.371):321.011 (477)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.04.775>

СУВЕРЕНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПРОТОКОЛІВ ЗАСІДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АСАМБЛЕЇ ФРАНЦІЇ

Богдана СИПКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3136-9340>

кандидатка історичних наук, доцентка,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра нової та новітньої історії зарубіжних країн,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: bogdanasytko@gmail.com

Мета статті — на основі протоколів засідань Національної Асамблеї Французької Республіки проаналізувати ставлення французьких депутатів до перших кроків новітньої української держави. *Предмет дослідження* — розглянуто документи 1990—1996 рр., які охоплюють період між виданням Декларації про державний суверенітет України та ратифікацією Договору про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою. Основний акцент зроблено на встановленні тем, які найбільше цікавили французьких парламентарів у контексті «українського питання». Встановлено, що підходи ІХ (1988—1993) і Х (1993—1997) легіслатур, у яких відповідно більшість мали «ліві» та «праві», принципово не відрізнялися. Питання України не було для Республіки пріоритетним, його обговорювали виключно в контексті французьких інтересів: проблема ядерної безпеки (як зброї, так і «мирний» атом), буферна зона між Російською Федерацією та Заходом, потенційні ринки збуту для французької продукції, а також країна з великим населенням, яку можна залучити у французьку сферу впливу, насамперед через діяльність культурних центрів і Французьких Альянсів. Тривале зволікання із ратифікацією Договору про взаєморозуміння та співробітництво пояснюється вичікуванням, коли Україна стане «безпечною» (приєднання 5 грудня 1994 р. до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї) і «надійним» (вступ 9 листопада 1995 р. до Ради Європи) співрозмовником. У роботі використані загальнонаукові методи аналізу та синтезу, а також спеціальні наукові порівняльно-історичні та хронологічні методи. Автор дотримується принципу історизму.

Ключові слова: незалежність, Національна Асамблея, протоколи засідань, Україна, Французька Республіка.

Bogdana SYPKO

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3136-9340>

Candidate of History, docent,
The Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Modern and Contemporary History
of Foreign Countries,
1, Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: bogdanasytko@gmail.com

UKRAINIAN SOVEREIGNTY THROUGH THE PRISM OF MEETING RECORDS OF THE FRENCH NATIONAL ASSEMBLY

Introduction. The collapse of the Soviet Union shook the established world geopolitical balance. The appearance in the center of the continent of independent Ukraine that had significant human and natural resources, powerful nuclear arsenal and a landmark location between the West and the Russian Federation, called the interest, and sometimes fear of french politics

Problem Statement. The article analyzes the attitude of French deputies to the first steps of the new Ukrainian state on the basis of the records of the meetings of the French Republic's National Assembly.

Purpose. The documents of 1990—1996, which cover the period between the issuance of the Declaration of State Sovereignty of Ukraine and the ratification of the Agreement on Mutual Understanding and Cooperation between Ukraine and the French Republic, are considered. The main emphasis is on identifying the topics that most interested French parliamentarians in the context of the «Ukrainian question».

Methods. The general scientific methods of analysis and synthesis, as well as special scientific comparative-historical and chronological methods are used in the work. The author adheres to the principle of historicism.

Results. It is established that the approaches of IX (1988—1993) and X (1993—1997) legislatures, in which the majority had «left» and «right» did not differ fundamentally. The issue of Ukraine was not a priority for the Republic, it was discussed only in the context of French interests: the problem of nuclear security (both weapons and peaceful atom), the buffer zone between the Russian Federation and the West, potential markets for French products, and a large population, which can be involved in the French sphere of influence, primarily through the activities of cultural centers and French Alliances.

Conclusion. The long delay in ratifying the Treaty on Mutual Understanding and Cooperation is due to the wait for Ukraine to become «safe» (accessing to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons on December 5, 1994) and «reliable» (joining the Council of Europe on November 9, 1995).

Keywords: independence, National Assembly, records of meetings, Ukraine, French Republic.

Вступ. Розпад Радянського Союзу та проголошення низки нових незалежних держав похитнули усталений світовий геополітичний баланс. Поява у центрі європейського континенту незалежної України, яка володіла значними людськими та сировинними ресурсами, потужним ядерним арсеналом і рубіжним розташуванням між Заходом і Російською Федерацією, викликала зацікавлення, а подекуди й острах світового політикуму. Не залишилась осторонь і Французька Республіка, тим паче, що дві країни мають достатньо епізодів спільної історії, починаючи з XI ст.

Українські дослідники традиційно багато уваги приділяли історії українсько-французьких відносин, але акцент найчастіше робили на періоді 1917—1923 рр., апелюючи до фатальних наслідків для української державності підтримки Францією польських інтересів. Що ж стосується вивчення українсько-французьких відносин після прийняття Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., то тут варто згадати насамперед колективне дослідження Анатолія Зленка, Аркадія Жуковського, Віктора Коптілова, Володимира Манжолі, Любов Назарук і Олександра Федорука «Україна і Франція: нариси багатомісячної історії відносин» [1], сьомий розділ якого присвячений періоду незалежності України. У 2011 р. у Дипломатичній Академії України дисертаційне дослідження з всесвітньої історії на тему «Україно-французькі міждержавні відносини: основні етапи, напрями та проблеми (1991—2010 рр.)» під керівництвом знаного історика Степана Віднянського захистила Євгенія Донченко [2]. Окремі аспекти українсько-французьких відносин 1990-х рр. вивчали Роман Серов [3] і Олена Дурман [4]. Колектив юристів, очолений Петром Біленчуком, підготував навчальний посібник «Україна-Франція: договірні основи взаємовідносин у гуманітарній та правовій сферах» [5]. Але автори усіх зазначених праць використовували в основному українські джерела, насамперед тексти угод, дипломатичні документи та спогади українських послів і міністрів закордонних справ. Натомість досі в українській історіографії поза увагою залишалася дуже цікава й інформативна група джерел — протоколи засідань Національної Асамблеї (нижньої палати французького парламенту). Повнотекстові версії протоколів систематично публікував офіційний дру-

кований орган Республіки — *Journal officiel*, і їхні оцифровані варіанти доступні на сайті Архіву легіслатур П'ятої Республіки. Тому метою пропонованої статті є проаналізувати, як французькі депутати ставилися до появи незалежної України, з'ясувати, які питання провокували найгарячіші дискусії, простежити, представники яких політичних сил були найбільш відкриті до співпраці з Києвом. Для цього авторка переглянула протоколи засідань Національної Асамблеї від 1990 р. (проголошення Декларації про державний суверенітет) до 1996 р. (14 лютого 1996 р. Національна Асамблея після чотирирічного вичікування врешті ратифікувала Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою).

У роботі використані загальнонаукові методи аналізу та синтезу, а також спеціальні наукові порівняльно-історичні та хронологічні методи. Автор дотримується принципу історизму.

Основна частина. На початок процесу суверенізації України Президентом Французької Республіки був представник Соціалістичної партії Франсуа Міттеран (1981—1995). Більшість портфелів у IX легіслатурі Національної Асамблеї (1988—1993) теж належала представникам «лівих» сил (275 — Соціалістична партія Франції, 25 — Комуністична партія Франції, 14 — позафракційні, на противагу 132 — Об'єднання за Республіку, 92 — Союз за французьку демократію, 41 — Об'єднання Центру). Всупереч українським очікуванням, французькі депутати не надто цікавилися, ані Декларацією про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., ані Актом проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р.

Питання поступового розпаду Радянського Союзу французькі парламентарі розглядали насамперед у контекстів нових можливостей і ризиків для Республіки. Так, 11 жовтня 1990 р. представник Об'єднання за Республіку Філіп де Вільє, згодом активний євроскептик, висловлював стурбованість ймовірним засиллям дешевої сільськогосподарської продукції, яка могла хлинути на французькі ринки та зашкодити національному виробнику, якщо «Україна змінить свою урожайність, а Радянський Союз режим розвинеться завдяки поміркованому капіталізму». Його ж колега з Соціалістичної партії Жерар Гюзес навіть не вірив у таку перспекти-

ву «дикого лібералізму» [6, р. 3624]. Занепокоєння викликали не лише економічні, а й політичні ризики. Так, представник Об'єднання Центру Жан-Марі Дає 8 листопада 1990 р. вважав Центрально-Східну Європу, у тому числі й Україну «зоною турбулентності» [7, р. 4980]. Це прозоріше 5 листопада 1991 р. висловився соціаліст Бертран Галле: «Нова Східна Європа — це вже не єдина загроза, а численні ризики» [8, р. 5480]. Тобто, французькі парламентарі впродовж десятиліть розглядали Радянський Союз, як загрозу, однак його поступовий розпад аж ніяк не приніс полегшення. Оскільки поведінку великої тоталітарної держави вже навчилися прогнозувати та співіснувати із її викликами, а от проголошення нових держав асоціювалося з невідомістю. Окремо доповідач звернув увагу на нашу державу: «Не потрібно недооцінювати сучасну політику України, яка на шляху до суверенітету, і яка може перейти до незалежності внаслідок майбутнього грудневого референдуму» [8, р. 5481]. З цього уривку стає зрозуміло, що як Декларація про державний суверенітет, так і Акт проголошення незалежності були сприйняті у Франції виключно як озвучення прагнення, але не остаточне рішення. Тому в Парижі прискіпливо стежили саме за референдумом 1 грудня 1991 р. Післяобідня сесія знову підняла питання України. Зокрема, міністр закордонних справ Ален Вів'єн закликав депутатів виділити кошти на відкриття нових культурних французьких центрів і Альянсів, у тому числі й у Києві, оскільки «про Україну ще дуже погано знаємо навіть про її розташування. Дуже вірогідно, що референдум, який відбудеться 1 грудня, підтвердить голосування Парламенту, і що переважна більшість українців проголосують за свою незалежність» [9, р. 5503]. Попри побоювання міністра ймовірних ризиків від появи незалежної України, він все ж висловив сподівання на вільне волевиявлення, що було зустрінуте оплесками з рядів соціалістів [9, р. 5503].

Головним предметом занепокоєння, яке проходить червоною ниткою через безліч засідань Національної Асамблеї аж до 1996 р., було атомне, зокрема можливість «розповзання» ядерної зброї пострадянськими республіками та загрозливий стан атомних електростанцій. Саме в цьому контексті українське питання найчастіше піднімали у Бурбонському палаці

(осідок Національної Асамблеї). Цікавим у цьому ключі було засідання 13 листопада 1991 р. Президент Оборонної комісії, соціаліст Жан-Мішель Бушерон звернув увагу, що окрім Франції та Великої Британії на європейському континенті було ще три ядерні потуги — Росія, Україна та Білорусь: «Сама Україна кількісно має такий же ядерний потенціал, як і Франція, добре пристосований і здатний до використання» [10, р. 5922]. Ж.-М. Бушерон припускав, що нові республіки не погодяться замінити радянську гегемонію новою російською, і в новому протистоянні в українському випадку додавався новий чинник ризику, який у поєднанні з ядерним арсеналом загрожував європейській безпеці — наявність в Україні великої російської меншини («проблема, закладена Сталіном»). Відтак, політик піднімає питання, чи повинен Захід стати гарантом безпеки у Центральній і Східній Європі, і які інструменти в цьому процесі можна використовувати. І «ліві» і «праві» дійшли консенсусу, що Михайло Горбачов втратив важелі впливу на ситуацію, тому Захід мусів більше уваги приділити «майбутнім партнерам». Соціаліст Гі-Мішель Шово посилював напруження репліками, що в Україні більше ядерних боєголовок, аніж у Франції [10, р. 5930], його підтримував «правий» Даніель Колін, який передрікав, що ніхто й ніщо не зупинить розповзання ядерної зброї територіями України, Казахстану та Білорусі [10, р. 5946]. Присутній на засіданні міністр оборони П'єр Жокс намагався заспокоїти депутатів, апелюючи до того, що українська сторона відповідально ставитиметься до контролю за ядерною зброєю, і, ймовірно, погодиться від неї відмовитися. Окрім того, ще з 1990 р. у Києві працював французький консул, який не лише підтримував контакт з українською владою, а й інформував Париж [10, р. 5946].

Референдум 1 грудня 1991 р. приніс очікувані французами результати. І вже 12 грудня 1991 р. Національна Асамблея повернулася до обговорення українського питання. Доповідачі комісії закордонних справ Шарль Пістр і Жан-Франсуа Делае констатували остаточний розпад Радянського Союзу та появу Співдружності незалежних держав (СНД), ініційовану російським, українським і білоруським президентами. Помітна двоїста позиція французької сторони щодо цих процесів. Хоча вони схвалю-

вали обіцянку СНД гарантувати мир і міжнародну безпеку, але закликали не поспішати з ратифікацією будь яких договорів, оскільки «ми довіряємо урядам нових республік, але сумніваємося у широті генерального штабу» [11, р. 7668—7675]. Ще прозоріше висловився комуніст Робер Мондаржан: «Українські, білоруські та казахські лідери не лише пообіцяли поважати умови договору START (СНО-1, підписаний 31 липня 1991 р. у Москві між СРСР і США. — Б. С.), а й повністю позбулися ядерної зброї. Але чи справді вони на це підуть, якщо в Росії буде ядерна монополія в регіоні?» [11, р. 7676]. Тобто, відмова пострадянських республік від ядерної зброї була надзвичайно бажаною для Франції, але депутати розуміли, що такий крок суперечить інтересам цих держав. Зауважимо, що така вичікувальна позиція щодо України буде характерна для Національної Асамблеї тривалий час. І хоча 27 грудня 1991 р. Французька Республіка визнала незалежність України, а 16 червня 1992 р. у Парижі Леонід Кравчук і Франсуа Міттеран підписали Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою [12], французькі депутати відклали його ратифікацію до 1996 р.

«Мирний» атом також був у центрі уваги Національної Асамблеї. Скориставшись присутністю на засіданні 30 квітня 1992 р. міністра довілля Сеголен Руаяль, комуніст Жан-П'єр Брар перевів розмову на проблему функціонування Чорнобильської атомної електростанції (ЧАЕС). Схвально оцінив прагнення України закрити цей атомний об'єкт, але висловив сумнів, що така «проблемна країна» має на це достатньо коштів. Але оскільки ЧАЕС — це загроза усьому світу, то Франція має надати необхідну технічну та матеріальну допомогу. Цікаво, що така щира пропозиція викликала вигуки обурення в рядах Об'єднання за Республіку та Союзу за французьку демократію [13, р. 826—827]. Натомість Сеголен Руаяль, яка входила до Соціалістичної партії, підтримала Ж.-П. Брара, наголосила, що Франція не має морального права відмовити Україні, оскільки перед Києвом стоїть дилема: «підтримка функціонування застарілої АЕС загрожує новими аваріями, а їхнє закриття призведе до браку електроенергії та ще болісніше вдарить по ослабленій економіці» [13, р. 827]. Відзначимо, що слабкість

України як економічна, так і політична сприймалася французькими парламентарями як хрестоматійна. Так, представник Об'єднання за Республіку Філіп Сиген, протестуючи проти підписання Францією Маастрихтського договору, наводив аргумент, що в цьому випадку Республіка «без грошей для оборони, дипломатії, завтра або ж після завтра матиме такі ж «можливості» для маневру як Україна» [14, р. 866].

Врешті Україна обрала бажану для Європейського Союзу модель відмови від ядерної зброї та впорядкування діючих АЕС. Виступаючи 6 травня 1992 р. у Бурбонському палаці, міністр промисловості та зовнішньої торгівлі Домінік Строс-Кан підкреслив, що Франція активно співпрацює з Німеччиною у контексті налагодження стану АЕС на пострадянському просторі та скеровує туди спеціальні місії. Центристи та соціалісти підтримали ініціативу міністра у найближчі місяці відвідати Україну, аби простежити темпи перетворень [15, р. 923]. 19 червня 1992 р. делегований міністр закордонних справ Жорж Кежман схвально відзначив, що демонтаж тактичної ядерної зброї в Україні, Білорусі та Казахстані завершився на два місяці раніше передбаченого терміну. А концентрація всієї зброї на території Російської Федерації «робила її контроль зручнішим» [16, р. 2600]. Що ж стосувалося тактичної ядерної зброї, Україна (як і Білорусь та Казахстан) 23 травня підписала з Росією та США Лісабонський протокол до Договору СНО-1, який передбачав її повне ядерне роззброєння. Те, що 19 червня депутати обговорювали темпи ядерного озброєння України, а не підписання Л. Кравчуком і Ф. Міттераном напередодні Договору про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою, свідчить про пріоритетність для них саме французьких безпечних інтересів.

Інформацію про підписання Договору з Україною (текст документа та його характеристика) оприлюднив французький уряд [17]. Цікаво, що прем'єр-міністром на той момент був П'єр Береговуа (1992—1993), батько якого походив із Ізюма. Однак, про жодне лобювання українських інтересів не йшлося. Верховна рада ратифікувала Договір вже 17 вересня 1992 р., сподіваючись, що Національна Асамблея невдовзі наслідує її приклад. На думку Романа Серова, те, що українські депутати майже на чоти-

ри роки випередили з цим кроком французьких колег, завдало удару по престижу української дипломатії [3, с. 17].

У квітні 1993 р. розпочала роботу X легіслатура Національної Асамблеї (2 квітня 1993 — 21 квітня 1997) у якій більшість належала вже «правим»: 257 — Об'єднання за Республіку, 215 — Союз за французьку демократію, 23 — Республіка та свобода, на противагу 57 — Соціалістична партія Франції, 23 — Комуністична партія Франції. Але підходи до українського питання принципово не змінилися, його й далі розглядали насамперед у ядерному ракурсі. 26 липня 1995 р. Національна Асамблея обговорювала Конвенцію про ядерну безпеку, підписану у Відні 17 червня 1994 р. з ініціативи МАГАТЕ. Делегований міністр закордонних справ Мішель Берньє зазначив, що до 15 червня 1995 р. її підписало 58 країн, у тому числі й Україна. Але скептично налаштований «правий» Жан-Мішель Ферран звернув увагу на те, що Україні потрібно ще добряче попрацювати, аби довести безпеку на АЕС до належного рівня: *«українська влада взяла на себе зобов'язання, тепер мусить їх уточнити»* [18, р. 4—5]. Попри партійні розходження, колегу підтримав соціаліст Поль Кілес, який наголосив, що найтривожніша на пострадянському просторі ситуація саме в Україні. Оскільки саме там знаходяться найстаріші реактори типу РБМК, і Київ *«взяв на себе найжорсткіші зобов'язання, йому виділені найбільші кредити, але найменш помітні результати...»* [18, р. 7]. З ними консолідувався і П'єр Фавр, який припустив, що українські реактори функціонують в гірших умовах, ніж напередодні 1986 р. Прагнучи заспокоїти депутатів, делегований міністр з європейських справ Мішель Барньє наголосив, що принциповою умовою для подальших переговорів з Україною буде прискорене закриття ЧАЕС. Лише тоді Париж розблокує кредити та позики, яких так потребує Київ. Окрім того, міністр вважав, що були підстави для оптимізму, оскільки ще в квітні 1994 р. президент Леонід Кучма пообіцяв закрити ЧАЕС до кінця 1999 р. А тому необхідно допомогти новій українській політиці енергоефективності, зокрема, через створення нових електростанцій: *«Ми не можемо просто сказати: закрийте АЕС, треба також допомогти виробляти енергію»* [18, р. 11].

26 вересня 1995 р. Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) ухвалила позитивний висновок щодо заявки України на вступ до Ради Європи, що посприяло потеплінню французької політики. 26 жовтня 1995 р. Сенат (верхня палата французького парламенту) нарешті розглядав законопроект про ратифікацію Договору про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою. Сенатор-голіст Ів Гена розпочав доповідь із того, що структура документу класична і відповідає договорам з іншими пострадянськими республіками. Тривале утримання Франції від ратифікації цього договору сенатор пояснив тим, що щойно 5 грудня 1994 р. Україна підписала Будапештський меморандум і приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що було принциповою вимогою Республіки. Відтак, Франція повинна, на його думку, якомога швидше ратифікувати угоду та наздогнати у цьому контексті Велику Британію, США та Канаду [19, р. 5—6].

Щоби переконати сенаторів, Ів Гена зробив короткий екскурс в українську історію, наголосивши на епізодах співпраці з Францією й окреслив сучасну геополітичну ситуацію. Проблемними для Києва сенатор вважав відмінності між західним і східним регіонами України, що, на його думку, могло навіть вилитися у федералізацію молодій держави. Наступним клопотом української влади названо проблемні стосунки з Росією, насамперед у контексті поділу озброєння, ядерного питання та газової залежності [19, р. 16—19]. Паралельно з цим відзначені й позитивні тенденції. Зокрема, ще 1992 р. розпочалася українсько-французька військова співпраця у трьох сферах — морське співробітництво, операційна співпраця та підготовка кадрів. Розуміючи, що в найближчій перспективі її не приймуть ні в Європейський Союз, ні в Північноатлантичний Альянс, Україна здійснила численні ініціативи, щоби вивратися з російської сфери впливу. Так, у лютому 1994 р. Україна стала першою країною СНД, яка стала учасницею програми НАТО Партнерство заради миру, а також доклала чимало зусиль для того, щоби стати членом Ради Європи, у чому її підтримала Франція [19, р. 20—41]. У світлі наведеної інформації, І. Гена вважав, що Республіка зацікавлена у поглибленні економічної та культурної співпраці з Україною. Зокрема, анонсував нову програму

сприяння книговидавничій справі в Україні за зразком запровадженої в Росії «Пушкін», але сумнівався, якою мовою треба видавати книги: «російською, як більш вживаної населенням, чи українською, як політично мотивованою» [19, р. 38]. Зауважу, що Програма «Сковорода» таки запрацювала українською мовою. Ів Гена підсумував доповідь тим, що «Франція повинна надати Україні широку підтримку, оскільки остання достатньо настраждалася (штучний голод, масові депортації населення, аварія на ЧАЕС)» [19, р. 44]. Тому закономірно, що сенатори схвалили звіт І. Гена та прийняли законопроект про ратифікацію Договору про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою.

Наступним етапом у процедурі ратифікації Договору з Україною було голосування в Національній Асамблеї. 14 лютого 1996 р. це питання нарешті з'явилося десятим пунктом порядку денного. Держсекретар з питань Франкофонії Маргі Сюдр підкреслила, що ратифікація Договору переслідує два основні завдання: *по-перше*, створити сприятливі умови для розвитку двосторонніх відносин, і, *по-друге*, вписати ці взаємини у європейську перспективу [20, р. 14]. Держсекретар перелічила останні українські здобутки, зокрема, вступ 9 листопада 1995 р. до Ради Європи, зобов'язання глибоких економічних реформ, відповідно до побажань міжнародних фінансових інституцій, підготовка нової Конституції, стабілізація ситуації в Криму, розвиток відносин із сусідами. Все це, на її думку, свідчило про прагнення української влади створити суверенну та стабільну державу, відкриту до Європи. Новий імпульс українсько-французьким відносинам дало приєднання Києва до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Тому Франція має допомогти Україні у переході до ринкової економіки, а також розширювати свої культурні впливи через мережу Французьких Альянсів (громадські організації, які пропагують французьку мову та культуру за кордоном). Останні пропозиції викликали оплески депутатів Об'єднання за Республіку та Союзу за французьку демократію [20, р. 15].

Доповідач Комісії закордонних справ Мішель Абіг нагадав, що ратифікація Договору має символічний характер, оскільки Франція визнала Україну ще в грудні 1991 р., і перетворила консульство

на посольство у січні 1992 р., та й текст має класичну форму. Єдина відмінність від договорів з іншими пострадянськими республіками — згадка у статті 18 Чорнобильської катастрофи. Тому «цей договір має бути нагадуванням українському уряду про аварійні АЕС і сигналом дружби українському народові» [20, р. 16]. Цікавим для нас є й загальне обговорення Договору про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою, яке передувало його ратифікації. Член Союзу за французьку демократію Жорж Месмін зосередився на українсько-російських відносинах. Показово, що на окреслення Москви депутат використовує словосполучення «старший брат». Саме на Російську Федерацію Ж. Месмін покладає відповідальність за «Великий голод» 1932—1933 рр. і Чорнобильську катастрофу. Тому його абсолютно не дивує непоступливість Леоніда Кравчука, зокрема поділ Чорноморського флоту, статус Криму та газове протистояння. Депутат висловив сподівання, що політика нового президента Леоніда Кучми буде успішнішою, але розумів, що залишається чимало труднощів, зокрема реальні ризики соціальної дестабілізації, потужні впливи комуністів і соціалістів, а також газова залежність від Москви. Що ж стосується Франції, то їй варто форсувати взаємини з Україною, інакше за неї це зроблять інші, і тоді «українці не вивчатимуть французьку мову», іншими словами Париж втратить цей регіон [20, р. 16].

Ж. Месміна підтримав депутат Об'єднання за Республіку Жан-Клод Міньйон. На його думку, ратифікація Договору буде символом підтримки Л. Кучми, який впродовж двох років намагається втілити політичні й економічні реформи. Окремо депутат підкреслив демократичність президентських і парламентських виборів 1994 р. в Україні, виражену позицію української делегації у Раді Європи, а також зусилля в контексті ядерного роззброєння й остаточного закриття ЧАЕС [20, р. 16]. З огляду на наведені аргументи, Національна Асамблея таки ратифікувала Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою.

Висновки. Таким чином, процес офіційного визнання України Французькою Республікою, який розпочався 27 грудня 1991 р., увінчався 14 лютого 1996 р. ратифікацією Національною Асамблею

Франції Договору про взаєморозуміння та співробітництво. Не погоджуємося з тезами першого українського посла Юрія Кочубея про те, що Франція розглядала проголошення незалежності України у контексті сепаратизму [5, с. 8], та Євгенія Донченко про те, що Париж дивився на Київ «через Московські окуляри» [2, с. 280]. Вважаємо, що проаналізовані протоколи засідань Національної Асамблеї Франції засвідчують, що питання України просто не було для Республіки пріоритетним. Його обговорювали виключно в контексті французьких інтересів: питання ядерної безпеки (як зброя, так і «мирний» атом), буферна зона між Росією та Заходом, потенційні ринки збуту для французької продукції, а також країна з великим населенням, яку можна залучити у французьку сферу впливу, насамперед через діяльність культурних центрів і Французьких Альянсів. Показово, що позиції «правих» і «лівих» у цьому контексті принципово не відрізнялися.

Тривале зволікання із ратифікацією Договору про взаєморозуміння та співробітництво пояснюється вицікуванням, коли Україна стане «безпечним» (приєднання 5 грудня 1994 р. до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї) і «надійним» (вступ 9 листопада 1995 р. до Ради Європи) співрозмовником. Аргументи на користь цієї концепції можна віднайти й у виступі президента Франції Жака Ширака (1995—2007) 3 вересня 1998 р. перед студентами Київського національного університету імені Тараса Шевченка [21] під час першого офіційного візиту в Україну на найвищому рівні. Окрім розлого вступу про героїчну та трагічну українську історію, схвалення демократичних перетворень в Україні та її європейських прагнень, а також побажань студентам нових можливостей для самореалізації, французький президент вкотре нагадав, що до 2000 р. Чорнобильська АЕС повинна бути остаточно закрита. Як бачимо, ядерна безпека і надалі залишалася для Франції пріоритетним питанням у взаєминах з Україною.

1. Зленко А., Жуковський А., Коптілов В., Манжола В. та інші. *Україна і Франція: нариси багатовікової історії відносин*. Львів: Світло й Тінь, 2001. 224 с.
2. Донченко Є. Україна у східноєвропейській політиці Франції (1991—2009). *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2010. № 19. С. 277—284.

3. Серов Р. Українсько-французькі відносини: політологічний вимір в історичній ретроспективі. *Політикус*. 2018. № 51. С. 15—25. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-5-6-15-25>
4. Дурман О. Розвиток зовнішньої політики та становлення зовнішньополітичних структур України: історичний аспект. *Держава та регіони*. 2019. № 68. С. 22—29. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-4-4>
5. *Україна-Франція: договірні основи взаємовідносин у гуманітарній та правовій сферах*: Навчальний посібник. За ред. П. Біленчука. Київ: Кий, 2009. 80 с.
6. *Compte rendu intégral*. 1re séance du jeudi 11 octobre 1990. *JORF*. 1990. № 63. P. 3597—3629.
7. *Compte rendu intégral*. 2e séance du jeudi 8 novembre 1990. *JORF*. 1990. № 80. P. 4970—4998.
8. *Compte rendu intégral*. 1re séance du mardi 5 novembre 1991. *JORF*. 1991. № 88. P. 5473—5491.
9. *Compte rendu intégral*. 2e séance du mardi 5 novembre 1991. *JORF*. 1991. № 88. P. 5495—5511.
10. *Compte rendu intégral*. 3e séance du mercredi 13 novembre 1991. *JORF*. 1991. № 93. P. 5919—5959.
11. *Compte rendu intégral*. 1re séance du jeudi 12 décembre 1991. *JORF*. 1991. № 115. P. 7646—7679
12. *Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250_344#Text
13. *Compte rendu intégral*. Séance du jeudi 30 avril 1992. *JORF*. 1992. № 22. P. 823—832.
14. *Compte rendu intégral*. 2e séance du mardi 5 mai 1992. *JORF*. 1992. № 23. P. 857—885
15. *Compte rendu intégral*. 2e séance du mercredi 6 mai 1992. *JORF*. 1992. № 24. P. 913—943.
16. *Compte rendu intégral*. 1re séance du vendredi 19 juin 1992. *JORF*. 1992. № 51. P. 2594—2631.
17. *Document de présentation du traité signé entre la France et l'Ukraine sur la coopération entre les deux pays, Paris le 16 juin 1992*. URL: <https://www.vie-publique.fr/discours/130624-document-de-presentation-du-traite-signé-entre-la-france-et-lukraine-su>
18. *Compte rendu intégral*. Séance du 26 juillet 1995. Paris: Assemblée Nationale, 1995. 39 p.
19. *Rapport № 47 de M. Yves Guéna, fait au nom de la Commission des affaires étrangères*. Paris: Sénat: 1995. 47 p.
20. *Compte rendu intégral*. Séance du 14 février 1996. Paris: Assemblée Nationale, 1996. 32 p.
21. *Discours de M. Jacques Chirac, Président de la République, sur les relations bilatérales franco-ukrainiennes, la consolidation de la démocratie et de l'état de droit et la sécurité européenne*. Kiev le 3 septembre 1998. URL: <https://www.elysee.fr/jacques-chirac/1998/09/03/discours-de-m-jacques-chirac-president-de-la-republique-sur-les-relations-bilaterales-franco-ukrainiennes-la-consolidation-de-la-democratie-et-de-letat-de-droit-et-la-securite-europeenne-kiev-le-3-septembre-1998>

REFERENCES

- Zlenko, A., Zhukovs'kyj, A., Koptilov, V., & Manzholo, V. (2001). *Ukraine and France: Essays on the Centuries-old History of Relations*. Lviv: Svitlo i Tin' [in Ukrainian].
- Donchenko, Y. (2010). Ukraine in the Eastern European policy of France (1991—2009). *International relations of Ukraine: scientific research and discoveries*, 19, 277—284 [in Ukrainian].
- Serov, R. (2018). Ukrainian-French Relations — Political Dimension in Historical Retrospective. *Politykys*, 51, 15—25. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-5-6-15-25> [in Ukrainian].
- Durman, O. (2019) Analysis of Formation of Foreign Policy of Ukraine: a Historical Aspect. *State and Regions*, 68, 22—29. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-4-4> [in Ukrainian].
- Bilenchuk, P. (Ed.). (2009). *Ukraine-France: Contractual Framework for Humanitarian and Legal Relations: A Textbook*. Kyiv: Kyj [in Ukrainian].
- (1990). Full report. 1st meeting of Thursday, October 11, 1990. *JORF*, 63, 3597—3629 [in French].
- (1990). Full report. 2nd meeting of Thursday, November 8, 1990. *JORF*, 80, 4970—4998 [in French].
- (1991). Full report. 1st meeting of Tuesday, November 5, 1991. *JORF*, 88, 5473—5491 [in French].
- (1991). Full report. 2nd meeting of Tuesday, November 5, 1991. *JORF*, 88, 5495—5511 [in French].
- (1991). Full report. 3rd meeting of Wednesday, November 13, 1991. *JORF*, 93, 5919—5959 [in French].
- (1991). Full report. 1st meeting of Thursday, December 12, 1991. *JORF*, 115, 7646—7679 [in French].
- Statement of Understanding and Cooperation between Ukraine and the French Republic*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250_344#Text (Last accessed: 03.04.2021) [in Ukrainian].
- (1992). Full report. Meeting of Thursday, April 30, 1992. *JORF*, 22, 823—832 [in French].
- (1992). Full report. 2nd meeting of Tuesday, May 5, 1992. *JORF*, 23, 857—885 [in French].
- (1992). Full report. 2nd meeting of Wednesday, May 6, 1992. *JORF*, 24, 913—943 [in French].
- (1992). Full report. 1st meeting of Friday, June 19, 1992. *JORF*, 51, 2594—2631 [in French].
- Document Presenting the Treaty Signed Between France and Ukraine on Cooperation Between the Two Countries*, Paris June 16, 1992. Retrieved from: <https://www.vie-publique.fr/discours/130624-document-de-presentation-du-traite-signe-entre-la-france-et-lukraine-su> (Last accessed: 07.04.2021) [in Ukrainian].
- (1995). Full report. Meeting of July 26, 1995. Paris: Assemblée Nationale [in French].
- (1995). *Report № 47 by Mr. Yves Guena, made on behalf of the Foreign Affairs Committee*. Paris: Senat [in French].
- (1996). Full report. Meeting of February 14, 1996. Paris: Assemblée Nationale [in French].
- Speech by Mr. Jacques Chirac, President of the Republic, on Franco-Ukrainian Bilateral Relations, the Consolidation of Democracy and the Rule of Law and European Security, Kyiv on September 3, 1998*. Retrieved from: <https://www.elysee.fr/jacques-chirac/1998/09/03/discours-de-m-jacques-chirac-president-de-la-republique-sur-les-relations-bilaterales-franco-ukrainiennes-la-consolidation-de-la-democratie-et-de-letat-de-droit-et-la-securite-europeenne-kiev-le-3-septembre-1998> (Last accessed: 10.04.2021) [in French].